

KÖPÜLÉS
NEMES MARCELL
TULAJDONA

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYEI

TANULMÁNY A FALU HŐSÉHEZ
DR. BAKONYI KÁROLY
TULAJDONA

Születése századik évfordulóján legalább egy futó pillantást vetünk munkálkodására.

Ennek jelentőségét egy szempontból már pedzettük. Hozzá kell még fűznünk, hogy nekünk szubjektíve kiváló súlyt képvisel Ybl szereplése azzal, hogy ő az első mester Budapesten, aki az új korban az anyag szavának fontos szerepet juttat az építészetben. Előtte, még kollegájának, Pollák Mihálynak is habarccsal kellett görög-római köformákat utánoznia a Muzeumon (egészen tipikus vonása a klasszicizmusból a táblabíró-stilusba átmenő építészetnek.) Ybl az első, aki kőhomlokzatot épít a fővárosban. Vele egy új, egy más korszak kezdődik, amely épp úgy gyermeke ugyan az Európát végigjáró építészeti áramlatnak (amely fölé csak egy Feszl volt képes emelkedni), de ezen a keretben belül azután a legjobbat alkotta.

Ybl Miklós Bécsben tanult (1825) oly időben, amidőn ott a klasszicizmus élte világát. 1832-ben került Pollák Mihályhoz «inasnak». Az akkori céhrendszerben és ez esetben az inas szó természetesen csupán szimbolikus. Polláknál éveket töltött. 1835-ben Prágában találjuk, ahol mű-

vezetője a Kinsky-palota építésének. Ezt a palotát a bécsi Koch Henrik tervezte, Ybl 1839-ig foglalkozott vele, ekkor aztán rászánta magát egy müncheni és olaszországi tanulmányútra. A praktikus építésben elég okulást szerzett már. Nem akart azonban egyszerű vállalkozó maradni: művészetet is szeretett volna látni és csinálni. Ez vihette Délre.

1841-ben hazakerült Pestre. Nem is kellett sokáig várnia, hogy nagyobb, becsvágyához méltó feladatot kapjon. Károlyi István gróf, a dúsgazdag családnak az a tagja, aki szívesen áldozott kulturának, művészetnek, Főthon templomot akart emelni. A terveléssel Yblt bízta meg, de hogy a grand art minden jegyét magán viselje a készítenő négymillió koronás mű, előbb még leutaztatta Olaszországba. A templom építéséhez 1845-ben fogott Ybl, Firenzéből a kellő okulás-sal hazakerülvén. Ott is lakott 1851-ig, amikor is áttette székhelyét Pestre, hogy itt aztán mélyreható munkásságot kezdjen meg.

Csakhamar egy másik Károlyi is igénybe vette művészetét: Károlyi Edvárd, aki fényes kastélyt

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN

A FALU HŐSE. VÁZLAT
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE
BR. HERZOG MÓR TULAJDONA

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN

MOSÓNŐK
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE
NEMES MARCELL TULAJDONA

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN

KÉT CSALÁD. VÁZLAT
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE
LEDERER ARTUR TULAJDONA

terveztetett vele Radványban (1857). Külön ipar-telepet kellett ott előbb formálni, hogy mód legyen az asztalos, kovács, lakatos, ács munkák-
nak elkészítésére. (Az iparosokkal való ily ve-
sződség körülbelül végigvonul Ybl egész munkás-
ságán.) Erre az évre esett a királyi pár budapesti
látogatása: Yblnek is munkát adott ez az ünnep,
amennyiben az ő útmutatása mellett készült
Petschnig budai reáliskolai tanár rajza szerint a
Marsalkó pesti szobrász faragványaitól ékes fő-
diadalkapú.

Most kapta az első ötletet a színház problémá-
jával való foglalkozáshoz is. Ebben az évben meg-
bízta őt Debrecen városa, hogy ily tervet készítsen
neki. A dolognak bürokratikus akadályai támadtak
«felsőbb helyen», s Ybl csak 1859-ben készítette
el a tervet. Előbb, 1858-ban, elkészült a balaton-
füredi megbízással, ahova szintén színház, termé-
zetesen csak nyári színház tervét kérték tőle.

Templom, színház, diadalkapú, kastély — való-
ban eléggé változatos munkaprogramm ily kevés

évre. Még 1858-ban kapott egy újabb objek-
tumra megbízást: ekkor kezdte építeni Buda-
pesten a Nemzeti Lovardát. S ezzel kezdetét
vette a Nemzeti Muzeumnak körülépítése. Ybl
Pollák mesternek korszerű remeke köré valóság-
os koszorút font — palotákból. Mert a Lovar-
dán kívül ő építette ott a többi közt a Károlyi-
palotát (1860—1866), a Festetics-palotát (1864),
az Országházát (1865), a Pesti Hazai Első Ta-
karékpénztár palotáját (1873) a régi Két Pisz-
toly helyén. Mintha elismerésének szép virágait
rakosgatná annak a mesternek lábához, akinél
egykoron «inaskodott». Sőt munkálkodása bele-
nyúlik magába a Nemzeti Muzeum palotájába
is, ahol a Széchenyi-terem berendezése az ő
tervei nyomán készült (1864).

Mindez munkálkodásának még csak igen kis
töredéke.

Mert már a hatvanas évek legelején építi
Budán, a Lánchid-téren a Budai Takarékpénztár
házát, s 1864-ben megterveli az új Kuria-épü-

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN

SÁTOROZÓ CIGÁNYOK
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE

letet. Közben kifelé is igénybe veszik tehetségét. A kecskemétiak, akik mindig szoros kapcsolatot tartottak Pesttel, tőle, a már híres pesti művésztől kérik ev. templomuk tervét, amelyet aztán 1862-ben meg is építettek. Egy évvel utóbb kerül a nyilvánosság elé Yblnek egy kegyeletes műve, (amelyet azonban már 1862-ben készített): Széphalomnak, Kazinczy történeti nevezetességű kuriájának újjáépítési terve.

Ebbe az időbe esik egyik művének létrejötte, melyről akkor mint valami boszorkányság-alkotta csudaműről beszéltek: az Országháza.

1865 augusztus 5-én királyi rendelet jelent meg, amely egy ideiglenes országházának haladéktalan megépítését rendeli el. 14-ikén a pestiek felajánlják erre a célra az egyik Sándor-utcai telket. 15-ikén elfogadják Ybl tervét. Szeptember 11-ikén megindul a munka (Discher építővállalkozó kötelezte magát, hogy 90 nap alatt készen lesz a ház), szeptember közepén a régi laktanya nagyrészt már lebontották s 800 munkás dolgozik a helyszínén. Október 9-én beverik Ybl ablakait a dologtalan pesti asztalossegédek, mert ő a munka gyors elvégzése okából Bécs-

ből hozatott asztalosokat. Ekkor tehát már az asztalosmunkába is belefogtak.

Valósággal csodájára jártak az «amerikai gyorsasággal» épülő háznak.

Épített tehát parlamentet is, amely jó sokáig volt «ideiglenes».

A kiegyezés évében két pesti templom gondja szakad rá. Az egyik a ferencvárosi, amelynek alapjait 1867 márc. 9-én kezdték ásni. A másik a lipótvárosi Szent István-templom, az ú. n. bazilika, amelyet pár nappal később, 20-ikán bíztak az ő gondjaira. E nagy épület sorsáról hosszabb tanulmány számolt be a «Művészet»-ben.

Még 1862-ben elkészült a budai Lánchid-téri takarékpénztári palota, amelynek egyik érdekessége és jelentősége, hogy homlokzatán a kőformákat valóban kőből formálták. Yblnek e kezdeményezése nem becsülhető eléggé meg: éppen napjainkban nem egy építetőknek kellene erre az epochális dátumra visszagondolni.

Nem kis feladat jutott ki neki a Vámház tervelésénél. Ez is egészen speciális épület, ezt is nemes anyagból formálta, ezt is hihetetlen gyorsasággal építette meg. A közel 7 millió koro-

MUNKÁCSY-KIÁLLÍTÁS
AZ ERNST-MUZEUMBAN

PIHENÉS AZ ERDŐBEN
MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE

nás épületet 1871-ben kezdték építeni, 1873 nyarán már beköltözhettek a hivatalok. Ugyanazon a nyáron, amikor a nagytermékenységu messter egy újabb milliós palota tervrajzait terítette Andrássy Gyula szakértő szeme elé: az Operáét

Ez a terv voltaképpen pályázatnak eredménye. Yblnek versenytársa volt Skalnicszky, Steindl, Linczbauer, a bécsi Fellner, a gothai Bohnstedt. 1874 január 15-én dönt el a verseny sorsa: Yblé lett a kivitel. 1875-ben már meg is kezdődtek az Opera földásási munkái . . .

Közben — szinte hihetetlen — még egy sor terv készül el most már nagy és népes tervelőműhelyében.

Alig hogy 1873 telén befejezte a Pesti Első Hazai Takarékpénztárnak palotáját a régi Két Pisztolý helyén, a mai Kálvin-téren, még az évben fölékesítette a nem-egyesült görög egyházat két toronnyal s elkészítette a Várkert-bazár terveit. Ez is nagyszabású alakító-munka, szinte — legálább az akkori viszonyok közt — városrende-

zésnek illett be s nem csekély összegbe, kb. 3 millió koronába került. 1875 tavaszán már hozzáfogtak az építéséhez.

Egész pesti időzése folyamán folyton épített bérházakat is. Ezek is méltán beleválók «Ybl tósztrjai»-nak sorába. Míg az Operán dolgoztak a munkások, Ybl megtervezte az ercsi-i Eötvös-empléket s befejezte (1879) a kigyósi Wenckheim-kastélyt, egyikét a legnagyobb szabású modern vidéki épületeknek, amelynél — az idők jele! — a berendezés belső munkái is már nagyrészt magyar iparosoktól valók. Yblnek is köszönhető, hogy az építő-iparosok ennyire haladtak aránylag rövid idő alatt.

Tulajdonképpen — ha a be nem fejezett kir. vártól és bazilikától, kisebb objektumoktól és bérházaktól eltekintünk — az Opera Yblnek hatyúdala. E nagy gonddal tervelt épület befejezését mintegy hét évvel élte túl.

Szinte építési lázt jelent Ybl működése. A régi Pestre mintha rá se ösmernénk. A nagy nem-

bánomságú, konokul konzervatív német Pest elmúlt. Emlékeit is bontják, csákánynyal, ásóval, szinte nyom se marad belőle. Merészen beleszilárdul a városba a Sugár-út s új övezetet ír beléje a Körút. S ami még feltűnőbb: az új épületek, paloták, templomok, amelyek most a régi telkek helyét szinte erőszakkal elhódítják, más nyelven szólnak hozzánk, mint a régi jó Pollák Mihály klasszicizmusa, más nyelven, mint a táblabíró-világ biedermyereskedése. Megint egyszer: Zsigmond király óta először megszólal a gótika. Megint egyszer, Mátyás király óta először, feléled a renaissance. Azt mondhatjuk, Ybl plántálta át hozzánk a műtörténeti stílusok

utánzását, legalább is a román, gótikus és renaissance stílusát. Így hát bekapcsolta Budapest építkezését az általános európai építkezés akkori menetrendjébe. Ezzel nem azt mondjuk, hogy az Opera művészibb épület, mint a Múzeum s azt sem, hogy Ybl újtó mester. Hanem egyike azoknak, akik elésürgették a földből az új Budapestet és képviselője egy újabb, az eddigetől eltérő felfogásnak és érzésvilágnak, amelyet nagyon szívesen elemeznénk bőven, ha erre itt terünk volna. Így csak éppen végigsétáltuk az olvasóval az Ybl-homlokzatok nagy sorát, ezen a napon, amidőn születése századik évfordulóját ünnepli a magyar művészet.

LYKA KÁROLY

A NEMZETI
SZALONBÓL

BR. BRAUNECKER STINA ARCKÉPE
LOTZ KÁROLY FESTMÉNYE